

УДК 330.3:332.1

Лапінко М. Л.

кандидат економічних наук, професор,
 професор кафедри фінансів, обліку і аналізу,
 Національний університет «Львівська політехніка», Україна;
 e-mail: lapishko@i.ua; ORCID ID: 0000-0002-6690-3080

Тяжкороб І. В.

доктор економічних наук, доцент,
 професор кафедри фінансового консалтингу та банківництва,
 Університет банківської справи, Львів, Україна;
 e-mail: ira.tyazhkorob@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-8260-5999

Лапінко З. Я.

кандидат економічних наук, доцент,
 доцент кафедри фінансового консалтингу та банківництва,
 Університет банківської справи, Львів, Україна;
 e-mail: lapishko.z@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-8716-9666

Федевич Л. С.

кандидат економічних наук, доцент,
 доцент кафедри фінансів,
 Національний університет «Львівська політехніка», Україна;
 e-mail: liudmyla.s.fedevych@lpnu.ua; ORCID ID: 0000-0002-3097-7467

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Зазначено, що в умовах децентралізації фінансово-інвестиційний потенціал регіону розглядається щодо сукупності територіальних громад. У цьому зв'язку акцентовано увагу на питаннях мобілізації фінансових спроможностей об'єднаних територіальних громад для активізації їхньої інвестиційно-інноваційної діяльності, що сприятиме системному розвитку територіальної економіки. Зазначено, що забезпечення нарощування фінансово-інвестиційного потенціалу економіки території є неможливим без кількісного оцінювання його обсягу і рівня.

Використано спосіб оцінювання рівня забезпеченості регіону власним фінансово-інвестиційним потенціалом на основі співвідношення показників чистого і валового його обсягу. Визначено, що у 2010—2018 рр. в економіці України спостерігається загальна тенденція до збільшення числа регіонів, які мали дефіцит вільних заощаджень, що можуть бути залучені в інвестиційний процес. За результатами аналізу зроблено висновок про асиметричність розвитку регіональної економіки. Відмічено, що з проблемами формування фінансово-інвестиційного потенціалу найменше зіштовхнулися регіони з розвинутою промисловістю.

Запропоновано для нарощення власного фінансового ресурсу територіальної громади розвивати потенціал підприємницького сектору в напрямі налагодження імпортозаміщення. Апробовано на прикладі Львівської області авторську ідею вибору галузі для організації імпортозаміщувальних виробництв, що полягає у спрямуванні фінансово-інвестиційних ресурсів у ті сектори промисловості, які матимуть добрі споживчі перспективи, однак частка яких на ринку є незначною через переваги імпорту. У результаті в регіонів (територій) з'явиться можливість не тільки продукувати й мобілізувати внутрішні, а залучати й акумулювати зовнішні фінансово-кредитні та інвестиційні ресурси, забезпечуючи тим самим ефективний соціально-економічний розвиток.

Ключові слова: фінансово-інвестиційний потенціал, територіальна економіка, територіальна громада, імпортозаміщення, стратегія.

Формул: 0; рис.: 2; табл.: 3; бібл.: 11.

Lapishko M.

*Ph. D. in Economics, Professor,
Professor of the Finance, Account and Analysis Department,
«Lviv Polytechnic» National University, Ukraine;
e-mail: lapishko@i.ua; ORCID ID: 0000-0002-6690-3080*

Tiashkorob I.

*Doctor of Economics, Associate Professor,
Professor of the Financial Consulting and Banking Department,
Banking University, Lviv, Ukraine;
e-mail: ira.tyashkorob@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-8260-5999*

Lapishko Z.

*Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Financial Consulting and Banking Department,
Banking University, Lviv, Ukraine;
e-mail: lapishko.z@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-8716-9666*

Fedevych L.

*Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Financial,
«Lviv Polytechnic» National University, Ukraine;
e-mail: liudmyla.s.fedevych@lpnu.ua; ORCID ID: 0000-0002-3097-7467*

TRENDS OF TERRITORIAL ECONOMY'S FINANCIAL AND INVESTMENT POTENTIAL DEVELOPMENT

Abstract. In this article the issues of financial capacities mobilization of amalgamated territorial communities for intensification of their investment and innovative activity are considered. It will contribute to the systemic development of the regional (territorial) economy. Ensuring the increase of financial and investment potential of the territorial economy is impossible without a quantitative assessment of its volume and level.

To assess the level of the region's provision with its own financial and investment potential, we used a method of assessing the ratio of net and gross volume of financial and investment potential. Calculations have shown that in 2010—2018 in the economy of Ukraine there was a general trend in increase of number of regions with a free savings deficit, that could have been attracted into the investment process. Based on the results of the analysis, a conclusion is made about the asymmetry of regional economic development. Regions with developed industry faced the least problems with the formation of financial and investment potential.

Our suggestions are to develop the entrepreneurial potential in the direction of establishing import substitution in order to increase the territorial community's own financial resources. The authors' idea of choosing the industry for the organization of import-substituting productions is tested on the example of Lviv region. This idea is to direct financial and investment resources to those sectors of industry that will have good consumer prospects, in spite the fact that their market share is insignificant due to the imports. As a result, regions (territories) will have the opportunity to produce consumer goods and mobilize domestic resources, and at the same time attract and accumulate external financial and investment resources. We believe that such strategy will ensure the effective socio-economic development of the regional (territorial) economy.

Keywords: financial and investment potential, territorial economy, territorial community, import substitution, strategy.

JEL Classification O16, R12, R58

Formulas: 0; fig. 2; tabl. 3; bibl.: 11.

Вступ. Однією із стратегічних цілей вітчизняної реформи децентралізації є формування конкурентоспроможних регіонів на базі фінансово самодостатніх територіальних громад. Основу регіональних фінансів і джерелом фінансових ресурсів

об'єднаних територіальних громад (ОТГ) для реалізації програм і проєктів територіального соціально-економічного розвитку є місцеві бюджети. На сучасному етапі більшість ОТГ відчують значний дефіцит потрібних матеріальних і фінансових ресурсів для наповнення своїх бюджетів. Це негативно впливає на інвестиційну активність органів місцевого самоврядування, обмежує їхні фінансово-інвестиційні можливості, зумовлює їхню участь в інвестиційних процесах території лише як умовно-потенційних інвесторів. Тому виникає потреба подальшого пошуку способів стабільної та ефективної діяльності ОТГ, сучасних інструментів формування і забезпечення їхнього фінансово-інвестиційного потенціалу.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Дослідженню проблем формування, використання і розвитку фінансово-інвестиційного потенціалу територіальної економіки приділено чималу увагу з боку вітчизняних і зарубіжних науковців [1; 3; 6—10]. Вони визначили сутнісні характеристики, складові, методи оцінювання, механізми нарощення, реалізації та управління фінансово-інвестиційним потенціалом, доведено його роль і значення для відтворення господарської і соціальної сфер діяльності регіону, забезпечення його стійкого економічного зростання на інноваційній основі. Водночас в умовах децентралізації фінансово-інвестиційний потенціал регіону розглядається по-новому, щодо сукупності територіальних громад, які до нього належать. Тому сьогодні актуалізуються питання нарощення фінансових спроможностей ОТГ для активізації їхньої інвестиційно-інноваційної діяльності і на цій основі системного розвитку регіональної (територіальної) економіки.

Таким чином, *метою статті* є визначення рівня використання фінансово-інвестиційного потенціалу українських регіонів та окреслення стратегічних напрямів його нарощення для ефективного розвитку територіальної економіки.

Для досягнення поставленої мети використано загальнонаукові, міждисциплінарні *методи дослідження*, зокрема, статистичного аналізу, такі як: узагальнення, порівняння відносних і середніх величин, хронологічний, табличний, графічний, а також матричного аналізу.

Результати дослідження. Забезпечення нарощування фінансово-інвестиційного потенціалу економіки території є неможливим без кількісного оцінювання його обсягу і рівня. Водночас на обсяг фінансово-інвестиційного потенціалу регіону впливають такі різноманітні чинники, як публічно-політичні, виробничі, фінансово-економічні, інституційні, інноваційні, інфраструктурні, соціально-демографічні та ін. [1; 3; 6—10]. Оцінити їхнє вартісне значення є доволі складним завданням, оскільки, з одного боку, склад і значимість цих чинників для різних регіонів є різними, а, з другого — застосовувані експертні, рейтингові або бальні методи оцінки мають переважно суб'єктивний характер. Крім того, практично неможливо визначити тенденції розвитку інвестиційного потенціалу локальних територіальних об'єднань щодо запасу наявних можливостей інвестиційних ресурсів, оскільки на даний час вітчизняна методологія статистичного обліку та звітності територіальних громад перебуває на стадії формування, а об'єктами статистичного спостереження є тільки регіони.

Як відомо, основним джерелом інвестицій в економіку країни та її регіони є обсяг заощаджень. Показник валових заощаджень використовують у практиці складання національних рахунків. Валові внутрішні заощадження являють собою суму валових заощаджень усіх секторів економіки. Розмір чистих заощаджень знаходимо як різницю між валовими заощадженнями і споживанням основного капіталу. Використовуючи зазначені теоретичні положення, можна визначити величину фінансово-інвестиційного потенціалу економіки країни та її регіонів, а також рівень його використання як відношення реального його обсягу (чистого) до сукупного (валового). Значення рівня фінансово-інвестиційного потенціалу показує частку вільних заощаджень, що можуть бути залучені регіонами в інвестиційний процес. При цьому, за оцінками експертів, оптимальним вважається рівень понад 30 % [1, с. 16].

Аналізуючи опрацьовані дані Держкомстату України за 2010—2018 рр., слід зазначити, що в ті роки економіка країни мала різний рівень використання власного фінансово-інвестиційного потенціалу із загальною спадною тенденцією з максимальним значенням показника 2010 року в 41,6 % і нижче від граничного значення 2018-го — 20,4 % (рис. 1). Хронічне недоінвестування економіки країни та її регіонів відбувалось також 2012 року, а у 2013—2014 рр. вона взагалі практично втратила вільні для інвестування кошти — має місце від’ємне значення показника. Як наслідок — відбувається старіння основних фондів, зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції, суб’єктів господарювання, регіонів та країни в цілому.

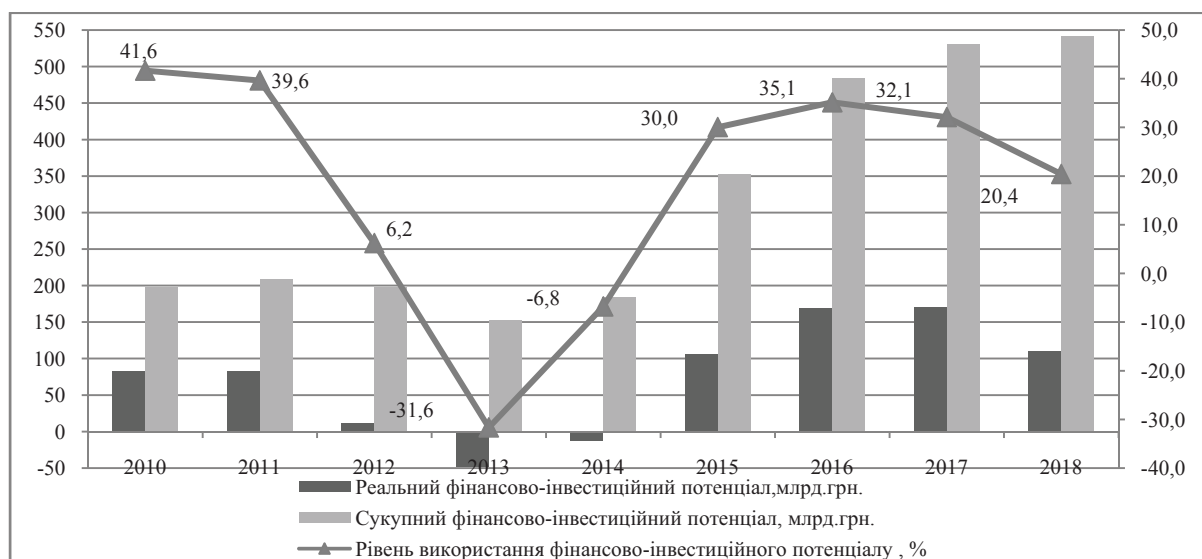

Рис. 1. Динаміка рівня використання фінансово-інвестиційного потенціалу економіки України у 2010—2018 рр.

Примітка. Розраховано за [2].

Зазначений стан справ можна пояснити як відсутністю або недостатньою кількістю вільних для інвестування ресурсів, так і значимих інвестиційних проєктів для реалізації. Підтвердженням тому є також результати досліджень вітчизняних учених щодо діяльності ОТГ західних і центральних областей України у 2016—2018 рр. [3]. Так, наміри лише 3 % ОТГ Карпатського регіону щодо нарощення власної фінансової спроможності за рахунок розміщення тимчасово вільних коштів на депозитах [3, с. 20] свідчить, що 97 % громад цього регіону є достатньо обмеженими в наявності таких коштів. Відсутність інвестиційних ресурсів, зокрема, для 41 % ОТГ Центральної України спричинена, з одного боку, обмеженою кількістю об’єктів нерухомості та землі, а з другого, — несформованим попитом на земельні ділянки промислового призначення, що наявні у значній кількості [3, с. 50].

Не менш важливою причиною дефіцитності фінансових коштів для ефективного здійснення інвестиційної діяльності в ОТГ є компетентність як фахівців, спроможних підготувати проєкти для залучення інвестицій, на що вказали 31 % опитаних громад західних і 22 % громад центральних областей країни [3, с. 24; 50], так і безпосередньо органів управління громадами, здатних усвідомлювати ключовими елементами забезпечення інвестиційної привабливості потребу розроблення стратегічних документів розвитку громади, реалізації заходів щодо модернізації інфраструктури, налагодження комунікацій з бізнес-спільнотою громади та іншими громадами, поліпшення бізнес-клімату в громаді (вважають це проблемою 82—84 % опитаних громад). Зокрема, на думку половини громад Карпатського регіону, що мають розроблений інвестиційний паспорт, перешкодою для залучення інвесторів у великомасштабні інвестиційні проєкти є низька практична цінність розроблених інвестиційних паспортів громад, у результаті цього інформація про інвестиційні

об'єкти у громаді та можливості розвитку бізнесу в ній має невисокий рівень поширення [3, с. 24—25].

Крім того, жодною із західноукраїнських ОТГ не використано фінансові можливості випуску муніципальних облігацій, що, у свою чергу, зумовлено складністю процедури емісії та вимогами щодо кількості населення громади.

Деталізуємо рівень використання фінансово-інвестиційного потенціалу в регіональному розрізі. Зауважимо, що розрахунки валових та чистих заощаджень окремо для кожного регіону не проводили. Оприлюднені в офіційній статистиці дані дозволяють розрахувати однозначно тільки величину сукупного фінансово-інвестиційного потенціалу як різницю між обсягом валового регіонального продукту та обсягом кінцевого споживання (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка кількості регіонів України, що мають сукупний (валовий)
фінансово-інвестиційний потенціал**

Показник	Кількість регіонів								
	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Розмір потенціалу: до 1 млрд грн	3	2	1	1	2	-	2	2	1
1—10 млрд грн	4	2	2	-	3	5	4	1	3
10—20 млрд грн	2	2	-	1	1	2	2	1	-
20—50 млрд грн	2	1	2	3	2	2	-	-	-
50—100 млрд грн	-	2	2	-	1	1	3	2	2
понад 100 млрд грн	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Усього регіонів	11	9	7	5	9	10	11	7	7
Питома вага, % до загальної кількості	46	38	29	21	38	42	46	29	29

Примітка. Розраховано за [2].

Отже, розрахунки сукупного фінансово-інвестиційного потенціалу регіонів показали, що у 2010—2018 рр. спостерігається загальна тенденція до збільшення числа регіонів, які мали дефіцит заощаджень для інвестування, а отже, і відповідне зменшення числа регіонів, які мали сукупний фінансово-інвестиційний потенціал для свого розвитку. Так, якщо 2010 року кількість таких регіонів становила близько половини, то у 2017—2018 рр. — менше ніж третину. Серед них у різні роки були: Вінницька, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Луганська, Миколаївська, Кіровоградська, Сумська, Харківська, Черкаська області. Проте, лише Дніпропетровська, Донецька і Полтавська області мали протягом усього досліджуваного періоду можливості інвестиційного зростання.

Крім того, аналізуючи розмір фінансово-інвестиційного потенціалу, слід зробити висновок, що в переважній більшості регіонів, які його мали, значення показника не досягало 50 млрд грн. Лише в зазначених вище трьох областях він перевищував цей розмір. Щодо решти регіонів України, то вони мали від'ємне значення сукупного фінансово-інвестиційного потенціалу. Тобто дефіцит заощаджень для інвестування не дозволяє забезпечити розширене відтворення в переважній більшості регіонів України та може призвести до посилення диспропорцій у їхньому розвитку.

Для розрахунку чистого (реального) фінансово-інвестиційного потенціалу застосовується показник нагромадження основного капіталу. Проте у вітчизняній регіональній статистиці зазначений показник не представлено. Водночас основним джерелом первинної інформації для оцінки нагромадження основного капіталу є статистична форма Держкомстату України «Капітальні інвестиції», яку щокварталу й щороку подають підприємства всіх форм власності, містить дані про фактичні витрати на матеріальні й нематеріальні активи. Оскільки капітальні інвестиції становлять переважну частину у значенні нагромадження основного капіталу, то використаємо їх для визначення чистого (реального) фінансово-інвестиційного потенціалу українських регіонів (табл. 2).

Таблиця 2

**Динаміка кількості регіонів України, у яких наявний чистий (реальний)
фінансово-інвестиційний потенціал**

Показник	Кількість регіонів								
	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Розмір потенціалу: до 1 млрд грн	-	-	1	-	-	2	1	-	-
1—10 млрд грн	1	1	-	1	1	1	1	1	-
10—20 млрд грн	1	1	2	1	1	-	-	-	-
20—50 млрд грн	2	2	1	1	1	3	3	1	3
50—100 млрд грн	-	-	-	-	-	-	-	2	-
понад 100 млрд грн	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього регіонів	4	4	4	3	3	6	5	4	3
Питома вага, % до загальної кількості	17	17	17	13	13	25	21	17	13

Примітка. Розраховано за [2].

Отже, за весь період дослідження лише 3—6 регіонів мали позитивні значення чистого фінансово-інвестиційного потенціалу, тобто не більше ніж чверть регіонів мали реальні можливості для нарощення обсягів інвестиційної діяльності за рахунок власних джерел. Так, протягом 2010—2018 рр. достатній потенціал для інвестування мали Дніпропетровська, Донецька і Полтавська області. В окремі періоди самостійно здійснювати інвестування могли Луганська (2011—2011 рр., 2015—2016 рр.), Запорізька (2015—2017 рр.), Київська (2012 р.) і Черкаська (2015 р.) області. Решта регіонів не мали достатньої фінансової бази для інвестування. Тому, можна констатувати, що серед зазначених областей відносно більші фінансові ресурси були наявні в розпорядженні ОТГ центральних областей. Зокрема, за висновками вчених, і частота виборів щодо здійснення інфраструктурних заходів була інтенсивнішою в ОТГ центральних областей, аніж західноукраїнських.

Таким чином, отриманий критерій рівня використання фінансово-інвестиційного потенціалу регіонів України у 2010—2018 рр. свідчить про те, що значна частина регіонів позбавлена вільних коштів для інвестування (для 18—21 регіону показник рівня використання потенціалу є від'ємним, < 0 %). Крім того, для більш ніж третини регіонів (1—2 у різні роки), які, здавалося б, мали вільні заощадження для інвестування, розрахований показник виявився нижчий від граничного (0,1—30 %) значення, тобто ці регіони в аналізованому періоді відчували брак коштів для реалізації інвестиційної діяльності. У решти регіонів із наявним фінансово-інвестиційним потенціалом (2—3 регіони в різні роки) показник рівня його використання є вищий від граничного (> 30 %) значення, що вказує на залучення в інвестиційний процес заощаджень або попередніх, або навіть майбутніх періодів за рахунок джерел позикового фінансування, кошти на сплату яких у поточному періоді немає (*табл. 3*).

Таблиця 3

**Динаміка кількості регіонів України за рівнем використання
фінансово-інвестиційного потенціалу**

Показник	Кількість регіонів								
	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Рівень використання потенціалу, %:									
< 0	20	20	20	21	21	18	19	20	21
0,1—10	-	-	1	-	-	1	-	-	-
10—30	-	-	-	1	-	1	2	1	-
30—50	1	1	1	-	1	1	-	-	1
50—70	3	3	2	2	2	1	2	1	1
70—90	-	-	-	-	-	2	1	2	1
90 <	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього регіонів	24	24	24	24	24	24	24	24	24

Примітка. Розраховано авторами.

У цілому, проведений аналіз дозволяє зробити висновок про асиметричність розвитку регіональної економіки, що, серед іншого, можна пояснити деформацією відтворювальних пропорцій в інвестиційній сфері. Так, сучасна регіональна інвестиційна політика спрямована, з одного боку, на збільшення капітальних інвестицій в інфраструктуру, диверсифікацію економіки, створення нових підприємств, що є необхідним для соціально-економічного зростання на інноваційній основі, а з другого — існує потреба оновлення, модернізації, реконструкції морально і фізично зношених основних фондів, виробничих потужностей. Звідси виникають диспропорції у відтворювальному процесі, зумовлені зростанням валових заощаджень і валового нагромадження капіталу різними темпами.

Як доводить досвід реалізації регіональної політики країн ЄС, в умовах реалізації реформи адміністративно-фінансової децентралізації роль фінансових інструментів регулятивного впливу держави зростає. Зокрема, у 2014—2020 рр. держави — члени ЄС планували засвоїти з різних фондів 20 млрд євро, що є більшим в 1,67 раза в порівнянні з 2007—2013 рр. [4]. Аналогічні процеси відбуваються і в нашій країні. Так, за даними сайта «Децентралізація», державна фінансова підтримка місцевого і регіонального розвитку з року в рік зростає [5]: якщо 2014 року вона становила 0,5 млрд грн, то 2019-го цей показник зріс у 41,5 раза і мав значення у 20,75 млрд грн. Протягом 2014—2019 рр. відбулося й одночасне збільшення видів фінансових інструментів. Зокрема, 2014 року вони були представлені лише субвенцією на соціально-економічний розвиток; 2015-го з'явилася можливість використання коштів Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР); 2016 року сформувався ще один вид фінансової підтримки держави у формі субвенції на інфраструктуру ОТГ, а 2017-го наявний перелік розширився відразу за рахунок трьох джерел: субвенцій на розвиток медицини у сільській місцевості, коштів на підтримку секторальної регіональної політики і на будівництво спортивних об'єктів.

Слід зазначити, що згідно з аналітичними даними [3, с. 26—27; 48] ОТГ як західноукраїнських, так і центральних областей України, доволі активно користувались у 2016—2018 рр. різними інструментами державної і недержавної фінансової підтримки, та, попри виявлені деякі регіональні розбіжності в частоті їх використання, більшість із них позитивно оцінила інструменти державної фінансової підтримки розвитку. При цьому найбільшою популярними серед ОТГ Карпатського регіону були субвенції на соціально-економічний розвиток і кошти ДФРР, а серед ОТГ Центральної України — кошти приватних інвесторів – великих підприємств, які функціонують на їхній території.

Водночас хотілося б акцентувати увагу, що в умовах незадовільного стану власного фінансово-інвестиційного потенціалу складається парадоксальна ситуація, коли територіальні органи влади при наповненні дохідної частини місцевих бюджетів усе більше покладаються не на розвиток економіки у громадах і в такий спосіб прагнуть наростити власні доходи, а зорієнтовані на отримання бюджетного ресурсу завдяки лобі у вищих органах державної влади. Зокрема, за оцінками вітчизняних дослідників, наявність особи, яка б відстоювала інтереси ОТГ на вищих управлінських рівнях, є гострим питанням для 79 % громад Карпатського регіону, утворених на нових засадах [3, с. 28]. ОТГ Центрального регіону також бажають мати лобіста у вищих органах влади, що згідно з результатами кореляційного аналізу зумовлено частими змінами в законодавстві, відсутністю співпраці з іншими громадами і неналагодженою взаємодією з органами влади інших рівнів [3, с. 60].

Однак вітчизняні науковці наголошують, що «зростання питомої ваги субвенцій у структурі офіційних трансфертів місцевих бюджетів обумовлює наявність контролю з боку центральних органів влади за використанням все більшої частини доходів місцевих бюджетів, що суперечить принципу самостійності місцевих бюджетів та проголошеному в Україні курсу на бюджетну децентралізацію...» [6]. Крім того, згідно з європейськими експертними дослідженнями перевищення частки трансфертів у ВВП країни значення в 1,4 % є свідченням неефективності державних інвестицій та низької якості державного управління [7; 8] (до порівняння: у нашій країні 2018 року частка міжбюджетних трансфертів до номінального ВВП перевищувала цей показник у 6 разів). «...Тому, якщо не опиратися на

власні можливості в акумулюванні податкових та неподаткових доходів, органи місцевого самоврядування за жодних обставин не отримують самостійність у виконанні своїх повноважень, а отже, і про децентралізацію говорити буде не доцільно» [6]. У цьому зв'язку можна розділити думку українських учених, що «в питаннях фінансового забезпечення місцевого самоврядування потрібно орієнтуватися не на надання територіальним громадам фінансової допомоги, а на створення їхньої власної фінансово-економічної бази, достатньої для реалізації місцевими органами влади своїх функцій, обумовлених публічно-правовою сутністю місцевого самоврядування, типом своєї діяльності, вирішуваних ними завдань» [9, с. 267].

Як показали результати аналізу наявного фінансово-інвестиційного потенціалу регіонів України, з проблемами його формування найменше зіштовхнулись регіони з розвиненою промисловістю, а найбільше — регіони сільськогосподарської спеціалізації. Тому, окрім залучення грантових коштів і проведення переговорів з підприємцями щодо перереєстрації бізнесу в територіальних громадах, вважаємо: одним з ефективних інструментів нарощення власного фінансового ресурсу ОТГ є розвиток потенціалу підприємницького сектору в напрямі організації імпортозаміщувальних виробництв.

Реалізація проєктів імпортозаміщення може стати потужним стимулом соціально-економічного розвитку територіальної економіки, оскільки дозволить створити нові робочі місця не тільки у промисловому секторі, а й у сфері обслуговування, збільшити обсяги податкових надходжень до бюджетів різного рівня, обсяги ВРП і ВВП країни, підвищить якість і життя населення.

Як зазначають вітчизняні дослідники, мультиплікаційний ефект полягатиме також у відновленні та посиленні міжгалузевої взаємодії секторів економіки стосовно збільшення обсягів і рівня технологічності промислової продукції, розширенні асортименту та географії середньо- і високотехнологічного експорту, задоволенні попиту на продукцію проміжного і кінцевого споживання та основного капіталу на внутрішньому ринку [10, с. 28—29].

Відтак авторська ідея вибору галузі для організації імпортозаміщувальних виробництв полягає в тому, щоб спрямовувати фінансово-інвестиційні ресурси безпосередньо в ті сектори, які матимуть добрі споживчі перспективи, однак частка яких на ринку є незначною через переваги імпорту. Для вибору галузей господарського портфеля регіону скористаємося матричним методом аналізу та ухвалення управлінських рішень — моделлю Бостонської консалтингової групи (BCG) «ріст / частка» на прикладі Львівського регіону. Виходячи із зазначеної стратегічної цілі, побудуємо двомірну матрицю на основі двох усереднених за 2017—2019 рр. параметрів: темпу зміни обсягу продукції промисловості, значення якого відобразимо по вертикальній вісі, і питомої ваги імпорту промислових товарів у реалізованій продукції промисловості, значення якої представимо по горизонтальній вісі. Оскільки другий запропонований параметр є дестимулятором, тобто таким показником, зростання якого вище від стандартного значення означатиме збільшення імпортозалежності економіки території, то нормалізуємо його відносно значення у 30 %, визначеного як критичне в Методіці оцінки зовнішньоекономічної безпеки [11].

Оцінка нормалізованого значення питомої ваги здійснюється за шкалою від 0 із середнім значенням — 1. Межею для розподілу високого і низького рівнів зростання ринку є середньорічний темп зростання обсягів продукції промисловості регіону, який для Львівської області становить 101,73 %. Розмір кіл відповідає частці імпорту певного виду промислової продукції у загальному обсязі імпорту промислової продукції регіону.

Комбінація зазначених параметрів дозволить проаналізувати та оцінити стратегічні перспективи галузевого портфеля регіону, зробити відповідні висновки щодо впровадження проєктів імпортозаміщення (рис. 2).

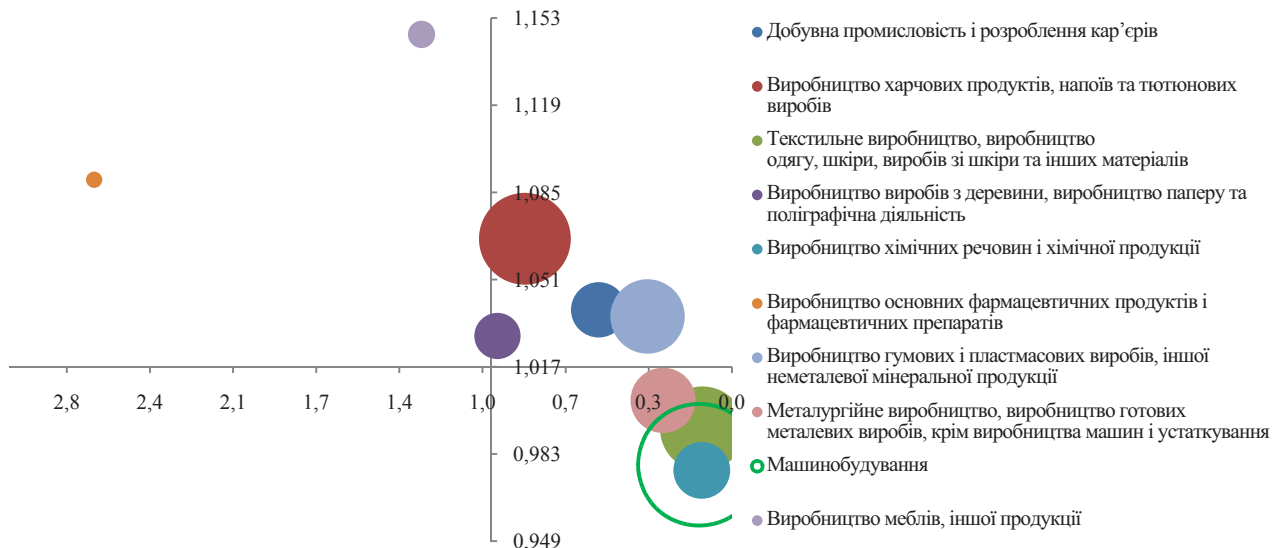

Рис. 2. Матриця «темпи зростання ринку — питома вага імпорту» для Львівського регіону (у коефіцієнтах)

Примітка. Розраховано і побудовано за [2].

Отже, згідно із складеною матрицею в економіці Львівського регіону є два виробництва, які, за термінологією VCG, функціонують на ринку як «Зірки» (лівий верхній квадрант), — це виробництва фармацевтичної галузі та виробництво меблів. Зазначені галузі мали у 2017—2019 рр. темпи зростання індексу обсягу відповідної продукції вищі, ніж у промисловості регіону в цілому ($> 101,73\%$) і питому вагу імпорту в реалізованій продукції промисловості нижчу, ніж її критичне значення щодо імпортозалежності ($< 30\%$). Тобто ці виробництва дозволяють отримувати прибуток, що дає значні надходження до бюджету ОТГ, на території яких вони розташовані, та який може бути використаний як джерело внутрішніх інвестицій.

До категорії «Знаки питання» (правий верхній квадрант) згідно з розрахунками потрапили галузі промисловості, діяльність яких в аналізованому періоді також характеризувалася зростаючими темпами обсягу виробництва продукції ($> 101,73\%$), проте питома вага їхнього імпорту в загальному обсязі реалізованої продукції промисловості переважала стандартизоване значення ($> 30\%$). Серед них: виробництва харчової, добувної, деревообробної промисловості та поліграфічна діяльність. Це промислові виробництва найбільш переважного інвестування, їхній розвиток і перехід до «Зірок» може здійснюватися на основі перерозподілу інвестиційних потоків.

Слід зазначити, що протягом 2017—2019 рр. у галузевому портфелі Львівської області не представлено промислові виробництва, які є незалежними від імпорту, — категорія «Грошові мішки» (лівий нижній квадрант). Вони могли б слугувати важливим генератором доходу для регіону і приносити прибуток, що перевищував би їхні потреби в реінвестуванні, попри виробничу діяльність на насичених ринках.

Діяльність галузей промисловості, розташованих у правому нижньому квадранті матриці, так званих «Собак», характеризується зменшенням індексу промислової продукції внаслідок не тільки загострення конкуренції з боку готової імпортової продукції, а й зростання виробничої залежності від динаміки фізичних обсягів і цін на сировину, матеріали, напівфабрикати і комплектуючі вітчизняного та іноземного походження, частих змін курсу національної грошової одиниці. До таких галузей промислового виробництва згідно з побудованою матрицею належать машинобудування і пов'язане з ним металургійне виробництво, легка і хімічна промисловість. Високий рівень залежності діяльності суб'єктів господарювання зазначених галузей від імпорту робить їх непривабливим для потенційних інвесторів. Водночас ці галузі промисловості виробляють продукцію соціально значиму і необхідну для власних потреб регіону. Крім того, вони мають достатній економічний та

інноваційний потенціал для нарощення виробництва продукції з високою доданою вартістю. Тому інвестиційна стратегія «Собак» через інновації та впровадження нових технологій може орієнтуватись на перетворення в «Зірок» і «Дійних корів», що стимулюватиме розвиток суміжних видів економічної діяльності та економіки території в цілому.

Отже, доцільним для ефективного промислового розвитку Львівського регіону є дотримання траєкторії від «Знаків питань» до «Зірок» і «Грошових мішків». При цьому такі види промислового виробництва, які потрапили до категорії «Знаки питання» і «Собаки», потребують особливої політики стимулювання виробництва імпортозамісної продукції з боку державних, регіональних і місцевих органів влади. Практичними сферами розроблення стратегічних програм нарощення фінансово-інвестиційного потенціалу територіальних громад можуть бути сукупність інвестиційних проектів розвитку біоекономічних виробництв, зокрема подальша популяризація енергозаощадження та біоенергетики сприятиме збільшенню попиту на відповідне обладнання; технічне переоснащення деревообробних, меблевих, поліграфічних та текстильних виробництв; модернізація й оновлення застарілого парку сільськогосподарської техніки та обладнання; кооперація із зарубіжними виробниками комплектуючих та отримання ліцензій від них, а також створення нових високотехнологічних виробництв і реалізація інфраструктурних проектів.

Висновки. Таким чином, розвиток фінансово-інвестиційного потенціалу регіону слід розглядати як сукупність фінансово-інвестиційних можливостей усіх ОТГ, які входять до нього. На нашу думку, одним із напрямів та інструментів нарощення виробничого, а отже, й інвестиційного потенціалу територіальної економіки, є реалізація стратегії імпортозаміщення, яка передбачатиме спрямування фінансових ресурсів у розвиток тих галузей, що виробляють імпортозамінну продукцію з подальшим формуванням її експортного потенціалу. У результаті в території з'явиться можливість не тільки продукувати й мобілізувати внутрішні ресурси та трансформувати їх в інвестиції, а залучати й акумулювати зовнішні фінансово-кредитні та інвестиційні ресурси, забезпечуючи тим самим ефективний соціально-економічний розвиток. Продовження досліджень у цьому напрямі матиме вагоме науково-практичне значення.

Література

1. Толстолесова Л. А. Финансово-инвестиционный потенциал сырьевых регионов: формирование и стратегия реализации : автореф. дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.10. Санкт-Петербург, 2012. 34 с.
2. Державна служба статистики України. Статистична інформація. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Сторонянська І. та ін. Соціально-економічне становище об'єднаних територіальних громад : Захід vs Центр : науково-аналітичне видання. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2019. 64 с.
4. Wishlade F., Michie R. Financial instruments in practice: uptake and limitations. *OECD. European comission*. 2017. June 27. URL : <https://strathprints.strath.ac.uk/65332>.
5. Портал «Децентралізація». Фінанси. Інфографіка. URL : <https://decentralization.gov.ua/finance/gallery>.
6. Серебрянська Д. Зростаюча роль офіційних трансфертів: панацея для місцевих бюджетів чи прямий шлях до нехтування ідей бюджетної децентралізації. *Інститут податкових реформ*. 2016. 17 листопада. URL : <https://ngoipr.org.ua/blog/rol-ofitsijnyh-transfertiv>.
7. Rodriguez-Pose A., Garcilazo E. Quality of Government and the Returns of Investment: Examining the Impact of Cohesion Expenditure in European Regions, *OECD Regional Development Working Papers*. 2013 № 12. Paris : OECD Publishing.
8. Becker S. O., Egger P. H., Von Ehrlich, M. Effects of EU Regional Policy: 1989—2013. *Warwick Economics Research Paper Series*. 2016. URL : https://warwick.ac.uk/fac/soc/economics/research/workingpapers/2016/twerp_1118_becker.pdf.
9. Сірик З. Міське самоврядування та інвестиційні процеси: європейські процеси та вітчизняні реалії. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 4 (49). Ч. 1. С. 266—274.
10. Територіальний розвиток і регіональна політика: Регіональні економічні тренди та детермінанти регіональної політики : наукова доповідь / наук. ред. І. З. Сторонянська. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2019. 92 с.
11. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>.

Статтю рекомендовано до друку 17.03.2021

© Ланішко М. Л., Тяжкороб І. В., Ланішко З. Я., Федевич Л. С.

References

1. Tolstolesova, L. A. (2012). Financial and investment potential of raw materials regions: formation and implementation strategy [Financial and investment potential of raw materials regions: formation and implementation strategy]. *Extended abstract of Doktor's thesis*. Saint Petersburg [in Russian].
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n. d.). *Statystychna informatsii [Statistical information]*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

3. Storonianska, I. (et al.). (2019). *Sotsialno-ekonomichne stanovyshche obiednanykh terytorialnykh hromad: Zakhid vs Tsentri* [Socio-economic situation of united territorial communities: West vs Center]. Lviv: DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy» [in Ukrainian].
4. Wishlade, F., & Michie, R. (2017, June 27). Financial instruments in practice: uptake and limitations. *OECD. European comission*. Retrieved from <https://strathprints.strath.ac.uk/65332>.
5. Portal «Detsentralizatsiia». (n. d.). *Finansy. Infografika* [Finances. Infographics]. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/finance/gallery> [in Ukrainian].
6. Serebrianska, D. (2016, November 17). Zrostaiucha rol ofitsiinykh transfertiv: panatseia dlia mistsevykh biudzhetyv chy priamyi shliakh do nekhtuvannia idei biudzhetnoi detsentralizatsii [The growing role of official transfers: a panacea for local budgets or a direct path to ignoring the ideas of budget decentralization]. *Instytut podatkovykh reform — Institute of Tax Reforms*. Retrieved from <https://ngoipr.org.ua/blog/rol-ofitsiinykh-transfertiv/> [in Ukrainian].
7. Rodriguez-Pose, A., & Garcilazo, E. (2013). Quality of Government and the Returns of Investment: Examining the Impact of Cohesion Expenditure in European Regions. *OECD Regional Development Working Papers, 12*. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5k43n1zv02g0>.
8. Becker, S. O., Egger, P. H., & Von Ehrlich, M. (2016). Effects of EU Regional Policy: 1989—2013. *Warwick Economics Research Paper Series*. Retrieved from https://warwick.ac.uk/fac/soc/economics/research/workingpapers/2016/twerp_1118_becker.pdf.
9. Siryk, Z. (2016). Mistseve samovriaduvannia ta investytsiini protsesy: yevropeiski protsesy ta vitchyzniani realii [Local government and investment processes: European processes and domestic realities]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia — Efficiency of public administration, 4* (1), 266—274 [in Ukrainian].
10. Storonianska, I. Z. (Ed.). *Terytorialnyi rozvytok i rehionalna polityka: Rehionalni ekonomichni trendy ta determinanty rehionalnoi polityky* [Territorial development and regional policy: Regional economic trends and determinants of regional policy]. (2019). Lviv: DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy» [in Ukrainian].
11. Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. (2013). *Metodychni rekomendatsii shchodo rozrakhunku ravnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: nakaz vid 29.10.2013 № 1277* [Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine: order dated 29.10.2013 № 1277]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> [in Ukrainian].

The article is recommended for printing 17.03.2021

© Lapishko M., Tiazhkorob I., Lapishko Z., Fedevych L.